

Mezid Bey Camii ve planı

liktedir. Binada inşa malzemesi olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Tabhânelerin cepheleri düzgün kesme taş, diğer cepheler ise dikey almaşık örgülüdür. Bu almaşıklık bir sıra düzgün kesme taş, iki sıra tuğla hatıl sıralarıyla oluşturulmuştur.

Pencereler tabhânelerde altta, esas ibadet mekânı cephelerinde ise hem altta hem üstte iki sıra halindedir. Alt seviyedekiler basık kemerli, üsttekiler sivri kemerli açıklıklar şeklindedir. Alt pencerelerin üzerindeki hafifletme kemerleri de sivridir. Cepheler üstten düz silmeli taş saçaklarla sınırlandırılmıştır.

Kuzey cephe ortasında yer alan yuvarlak kemerli bir kapı açıklığından sofa niteliğindeki bölüme girilmektedir. Bu bölümle esas ibadet mekânı şeklinde düşünülen mihrabın aksında yer alan eşit büyüklükteki iki mekân birer kubbe ile örtülüdür. Ancak birinci kubbe mihrabın yer aldığı esas ibadet mekânını örten kubbe-ye göre daha alçak tutulmuş olup sekiz dilimlidir. Her iki kubbe de sekizgen kasnaklara oturmaktadır. Mihrabın önündeki kubbe-ye pandantiflerle, diğerine ise mukarnaslarla geçiş sağlanmıştır.

Beş kenarlı mihrap nişi beş sıra mukarnas kavsaralıdır. Nişin üst kesiminde dikdörtgen bir pano halinde taşta kabartma olarak işlenmiş birbirine saplarla bağlanan palmet ve rûmî kuşağı yer almak-

tadır. Ayrıca mihrap duvarı yüzeyinde yer yer kalem işi süsleme izleri seçilebilmektedir.

Mihrabın aksında kapalı avlu niteliğindeki kubbeli bölümün doğu ve batı yanlarında bulunan tabhâne odalarına geçiş kemerli birer açıklıkla sağlanmıştır. Ayrıca tabhânelerle ortadaki kubbeli bölüm arasında birer pencere açıklığı vardır. Tabhânelerin üzeri kubbe ile örtülü olup sağdakine tromplarla, soldakine prizmatik üçgenlerle geçiş sağlanmıştır.

İnşa edildiği dönemde harim içinin çini, minaresinin sırlı tuğla kaplı olması sebebiyle yapıya Yeşilce Camii de denilmektedir. 1752 yılındaki deprem ve Rus işgali sonrası (1889-1890) bu çiniler tamamıyla ortadan kaldırılmış, kapı ve pencere biçimleri değiştirilmiştir. Son olarak 1990-1991'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilerek yıkık minaresi yeniden inşa edilmiş ve ibadete açılmıştır. Caminin evkafı arasında bulunan hamamı 1957 yılında Edirne Belediyesi tarafından yıkılarak tamamen ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 67, 94, 97; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 110-111; a.m.f., "Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi", *Edirne. Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 230; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 243-244; Rifki Melül Meriç, "Edirne'nin Tarihi ve Mimarî Eserleri Hakkında", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963, s. 471, 499, 510; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, II, 397-400, 468; Oral Onur, *Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitâbeler*, İstanbul 1972, s. 109-110; F. Th. Dijkema, *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Leiden 1977, s. 177-178; Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mi'marîs'inde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, İstanbul 1979, s. 13, 24, 60, 483-485; Affe Batur, *Osmanlı Camilerinde Örtü ve Geçiş Öğeleri I*, İstanbul 1980, s. 44-45; Ratip Kazancıgil, *Edirne İmaretleri*, İstanbul 1991, s. 43-49; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İctimaî Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1962), s. 40; a.m.f., "Edirne", *DİA*, X, 434-435, 439.

CEBE ÖZER

MEZİD fî MUTTASİLİ'L-ESÂNİD

(المزيد في متصل الأسانيد)

Bir zayıf hadis çeşidi.

Bir râvinin, adını hiçbir sika râvinin zikretmediği bir râviyi yanlışlıkla muttasil bir senede ilâve ettiği hadistir. Böyle bir rivayet, sika râvilerden gelen diğer tarik-

leriyle karşılaştırıldığında o ismi ilâve eden râvinin hata ettiği anlaşılır. Bu durumda hadisin hatasız olarak rivayet edilen tarihinde râvinin o hadisi hocasından işittiğine dair açık bir ifade kullanmış olması gerekir. O takdirde bir isim ilâvesiyle rivayet edilen hadis "mezîd fî muttasilî'l-esânîd" kabul edilebilir. Ayrıca bir hadise bu adın verilebilmesi için râvinin senede bir râvi ilâve etmek suretiyle hata ettiğine dair bir karîne bulunması gerektiğini ileri sürenler de vardır.

Mezîd fî muttasilî'l-esânîde örnek olarak, "Kabirlere doğru namaz kılmayınız" hadisi zikredilebilir. Bu hadis, Hennâd → Abdullah b. Mübarek → Abdurrahman b. Yezîd → Büsr b. Ubeydullah → Ebû İdrîs el-Havlânî → Vâsile b. Eska' → Ebû Mersed el-Ganevî tarihiyle rivayet edildiği gibi (Tirmizî, "Cenâ'iz", 57) Ali b. Hucr ve Ebû Ammâr → Ebû'l-Velîd b. Müslim → Abdurrahman b. Yezîd → Büsr b. Ubeydullah → Vâsile b. Eska' → Ebû Mersed el-Ganevî tarihiyle de (Müslim, "Cenâ'iz", 97; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 77; Nesâî, "Cenâ'iz", 11) rivayet edilmektedir. Tirmizî'ye göre hadisin sahih olan tariki Ebû İdrîs el-Havlânî'nin zikredilmediği ikinci rivayettir. Tirmizî'nin Buhârî'den naklen verdiği bilgiye göre hadisin birinci tarihinde Abdullah b. Mübarek muttasil olan senede yanlışlıkla Ebû İdrîs'i ilâve etmiş ve Abdullah b. Mübarek'in yaptığı bu hata hadisin sıhatini kaybetmesine sebep olmuştur. Ancak Abdullah b. Mübarek'in sika olmasını dikkate alan bazı âlimler onun sözü edilen hatayı yapmamış olabileceğini düşünmüşlerdir. Buna göre râvi Büsr b. Ubeydullah hadisi Ebû İdrîs'ten duyduktan sonra bir üst râvi olan Vâsile ile de görüşüp hadisi ondan da duyma imkânını elde etmiş, böylece aynı hadisi iki defa rivayet etmiş olabilir. Bu takdirde senede herhangi bir râvi ziyadesi söz konusu olmaz.

Bir hadisin "mezîd fî muttasilî'l-esânîd" olup olmadığını söylemek tamamen ictihadî bir konu olduğundan bu hususta âlimler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Nitekim Hatîb el-Bağdâdî *Kitâbü Temyîzi'l-mezîd fî muttasilî'l-esânîd* adlı eserinde bir kısım hadislerin "mezîd fî muttasilî'l-esânîd" olduğunu söylemiş, fakat İbnü's-Salâh onun bazı hususları dikkate almadığı için yanlış sonuçlara vardığını belirtmiştir. Bu durumda, Buhârî'nin mezîd fî muttasilî'l-esânîd hükmünü verdiği söz konusu İbnü'l-Mübarek hadisini Müslim ve Tirmizî'nin ne-

den diğer tarihleriyle birlikte rivayet ettikleri daha iyi anlaşılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Cenâ'iz", 97; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 77; Tirmizî, "Cenâ'iz", 57; Nesâî, "Cenâ'iz", 11; İbnü's-Salâh, *Mukaddime* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1411/1990, s. 480-481; Bedredin İbn Cemâa, *el-Menhelü'r-revî fi muhtaşari 'ulûmi'l-hadîsi'n-nebevî* (nşr. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan), Dımaşk 1406/1986, s. 71; Burhâneddin el-Ebnâsî, *eş-Şeze'l-feyyâh min 'Ulûmi İbni's-Salâh* (nşr. Ebû Abdullah M. Ali Semek), Beyrut 1418/1998, s. 337; İbnü'l-Mülakkin, *el-Mukni' fi 'ulûmi'l-hadîs* (nşr. Abdullah b. Yûsuf el-Cüdey'), İhsâ 1413/1992, II, 483-486; Zeynüddin el-İrâkî, *et-Tahtid ve'l-izâh* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Beyrut 1401/1981, s. 289-292; Şemseddin es-Sehâvî, *Fet-hu'l-muğîs*, Beyrut 1403/1983, III, 85; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdülâtîf), Beyrut 1409/1988, II, 203-204; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-haşîs*, Kahire 1377/1958, s. 176-178; Nüreddin İtr, *Menhecü'n-nağd fi 'ulûmi'l-hadîs*, Dımaşk 1416/1996, s. 365; *Tecrid Tercemesi*, *Mukaddime*, I, 310-311.

ATAULLAH ŞAHYAR

MEZİSTRE

Yunanistan'da
Mora yarımadasının güneyinde
tarihi bir şehir.

Mistra (Mystra) adıyla da anılan şehir Mora yarımadasının (Peloponnese) güneyinde, Sparta şehri yakınlarındaki Taygetos (Tayettos) dağlarının (Türkler'in verdiği isimle İlyas dağı) yamaçlarında bugün tamamen terkedilmiş bir harabe halindedir. Bizans döneminde yüksek eğitim, duvar resim sanatı ve mimari merkezi olan şehir, Paleologlar'ın idaresi altındaki Mora Bizans Despotluğu'nun küçük fakat görkemli bir başşehriydi. Mezistre adıyla anıldığı Osmanlı döneminde ilk planda büyük bir kadılığın, 1572'den sonra da aynı adlı sancağın merkezi olmuştur. Osmanlı hâkimiyetinin son döneminde sahip olduğu önemli orandaki müslüman nüfusu, camileri, okulları, tekkeleri, kervansarayları, hamamları, tekstil üretimiyle Mora yarımadasının en büyük şehirlerinden biri olduysa da 1830'dan itibaren tamamıyla terkedilmiştir.

Mezistre, Mora Frank Prensiği'nin hükümdarı II. Guillaume de Villehardouin tarafından, VIII. yüzyıldan itibaren bölgede yaşayan âsi bir Slav grubu olan Melingî kabilesini kontrol altında tutmak için 1249'da kuruldu. Adı da dağın Slavca anlamından türetilmiştir. Franklar burayı aynı mânada "la Maitresse" olarak adlandırdı.

1259'daki Pelagonia savaşı bozgununun ardından Villehardouin Monem Vasia'yı (Benefçe / Menekşe), Mayna kalelerini, Geraki ve Mezistre'yi, Mora'da yeniden hâkimiyet kurmaya çalışan ve bu amaçla Mezistre'yi alıp karargâh merkezi yapan Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Palaiologos'a (1261'den sonra imparator) terketmek zorunda kaldı ve kendisi hapsedildi. Bunu takip eden yıllarda kalenin aşağı kesiminde yeni bir şehir olarak hızla büyüdü. Mezistre 1262-1348 yılları arasında Bizans idaresi altında kaldı. 1278'de Villehardouin'in ölümünün ardından Mora'daki Bizans Despotluğu'nun başşehri haline geldi ve birçoğu günümüze ulaşan kiliselerle donatıldı (XIV. yüzyılın başında Metropolitan ve Aya Sophia, 1313-1323'te Apendiko, 1365 ve 1428'de Pandanassa, yaklaşık 1350'de Peribleptos). Bizans dönemindeki Mezistre 15 hektarlık bir alanı kaplıyordu ve muhtemelen despot sarayı ve bir askerî garnizonla yanında 3000-3500 kişilik bir nüfusu vardı.

864'te (1460) Fâtih Sultan Mehmed'in ikinci Mora harekâtı esnasında şehir savaşı yapılmaksızın 30 Mayıs 1460 tarihinde teslim oldu ve herhangi bir zarar görmedi. Venedik ile on altı yıl savaşı sürdüğü sırada Zilhicce 868'de (Ağustos 1464) Sigismundo Malatesta kumandasındaki 2000 kişilik bir askerî birlik şehre saldırdı. Venedikliler şehrin çift duvarlı olan bölümünü ele geçirdilerse de dağın tepesindeki kaleyi alamadılar. Turhanoğlu Ömer Bey 12.000 adamıyla şehrin imdadına yetişerek Venedikliler'i geri püskürttü. Bu tarihten sonra uzun bir huzur dönemi yaşandı, şehir yeniden imar edildi. Ancak Mezistre üzerine yazılmış modern literatür Osmanlılar devrinde şehrin geçirdiği büyüme ve gelişmeyi genellikle dikkate almamaktadır.

Osmanlı dönemindeki şehrin ilk tasvirleriyle ilgili bilgiler 928 (1522) yılı tahririne dayanarak 937'de (1530-31) hazırlanan icmal defterinde kayıtlıdır. Bu tarihte Mezistre birkaç Çingene evi dahil olmak üzere 479 hâne Rum, doksan dokuz hâne İspanyol yahudisi ve otuz üç hâne müslüman sivil nüfusa sahipti, ayrıca yetmiş kişilik bir askerî garnizon bulunuyordu. Bu rakamlara göre toplam nüfus 3300-3500 civarındaydı. Şehir, Osmanlı idaresi altında önemli bir ipek üretim merkezi olarak çok hızlı şekilde büyüdü. 991'de (1583) seksen üçü müslüman ve 140'ı yahudi hânesi (199 nefer) olmak üzere toplam hâne sayısı 1293'e ulaştı. Garnizonla birlikte toplam nüfus 6000-6200 dolayına erişti.

1571'de İnebahtı'daki (Lepanto) bozgunundan sonra eyalet sistemindeki yeni düzenlemelerin ardından 1572'de şehir Mezistre sancağının merkezi haline geldi ve bu da şehrin büyümesine yardımcı oldu. Ayrıca 1583 tahririnden oldukça önemli mülkleri sahip olan Peribleptos Manastırı'nın faaliyetini sürdürdüğü anlaşılabilir.

Mezistre'nin en geniş tasvirini 1078 (1668) baharında buraya gelen Evliya Çelebi yapar. Onun etrafı bir şekilde anlatıldığı iç kalede seksen ev, Sultan Mehmed Camii (bk. FÂTİH CAMİİ), cebehâne, zahire ambarı ve bir su sarnıcı vardı. Aşağı tarafta duvarla çevrili olan şehirde ise 1100 gayri müslim evi, Fethiye Camii, Çarşı Camii, Zal Camii ve dört meşced, bir medresenin yanı sıra iki mektep, bir tekke, bir hamam, bir han, 200 dükkân ve en büyüğü Ayo Nikola (XVI. yüzyılda yapılmıştır) olmak üzere yedi kilise bulunuyordu. Şehir duvarlarının dışında Kurt Çelebi Camii yeni inşa edilmişti. Aşağıdaki düz arazide on müslüman, beş yahudi ve on bir Rum mahallesine bölünmüş, ayrıca 500 kadar bahçeli evin bulunduğu Mesehor (Mezochori / "Orta Mahalle") adlı varoş mevcuttu. Şehrin bu kısmında güzel bir cami ve dört meşced, bir medrese, iki mektep, iki tekke, bir hamam, dört han ve 180 dükkân yer alıyordu. Mezistre Kadısı Zekeriyâ Efendi yeni bir kervansarayın inşasını henüz bitirmişti. Evliya Çelebi özellikle Tabakhâne Çarşısı ve İpekçiler Çarşısı'ndan, bir de yılda bir defa kurulan ve gerektiğinde 40.000 kişiye hizmet verebilen bir panayırdan bahsetmektedir.

Osmanlı döneminde Mezistre ve yöresi, Venedikliler'in 1684-1685'teki Mora seferleri boyunca ve çetin Osmanlı direnişi sebebiyle oldukça zor günler yaşadı. 1687'de idaresi altına girdiği Venedik'in hâkimiyeti 1715'e kadar sürdü. Venedikliler yeni göçmenleri çekmek için çok çaba sarfettilerse de 1702'deki Venedik nüfus sayımı (Grmani, Libro Ristreti) burada toplam 291 hânedeki 1093 kişinin bulunduğunu göstermektedir. 1128'de (1716) Osmanlılar'ın Mora'yı fethinden bir yıl sonra bölgenin yeni bir tahriri yapıldı (TK, TD, nr. 15, 20, 24). Tahrir heyeti 170 evin önceden müslümanlara ait olduğunu tespit edebildi. Şehirde hâlâ 457 yetişkin erkek (nefer) hristiyan ve 120 nefer yahudi yaşamaktaydı. 1128 (1716) tarihli tahrir Mezistre ekonomisinin tamamıyla ipek üretimi, pamuk ve zeytinyağına dayandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yapılan tahrirle ait kayıtlar, metropolitin oturdu-